

aby se jednak neničilo původní národní bohatství, nebránilo se novým společenským organizacím, které by vznikaly v souladu s novou situací, jednak se nepřekázelo vzájemné směně. V odpovědi na poslední otázku zdůrazňuje známou skutečnost, že v procesu rozvoje má velký význam pořadí zavádění jednotlivých činností, neboť ovlivňuje zejména celkovou hodnotu zisku. Proto se domnívá, že ideální řešení musí vytvářet „diachronické“ optimum v budoucnosti, a to nejen ekonomické, ale i společenské. Optimum má jedinou cenu a tou je představitost, uzavírá autor a tento jeho výrok bych chtěla též převzít pro závěr této recenze.

Ještě jen několik slov o publikaci jako takové. Přesto, že byla napsána již v roce 1964 a od té doby ekonomická věda postoupila kupředu významnou měrou, myšlenky v ní obsažené nacházejí odezvu v podstatě teprve nyní. Kniha je napsána tak, že provokuje náš rozum k přemýšlení, a to je na ní jistě to nejcennější. Navíc má značnou literární hodnotu. Je doplněna vynikající vybranou bibliografií 145 prací, kterou sestavil Gay Caire. Obsahuje též přehled bibliografických příruček učebnicového charakteru a revui zaměřených na rozvojové otázky.

KVĚTA STRÁNSKÁ

SIR WINSTON

Jaroslav Matějka, *Život sira Winstona*, Vydavatelstvo politickej literatúry, Bratislava 1968, 662 str.

Autoři hodnotící souhrnně osobu Winstona Churchilla a jeho úlohu v anglických a světových dějinách se podjímají mimořádně obtížného úkolu. Obtížnost spočívá již v tom, že Churchill jako málokterý státník zasahoval aktivně svým vlivem do převratných vnitropolitických dějů své země i vnějších událostí po celou dlouhou historickou epochu, sahající od přelomu století až po padesátá léta. Především však musí hodnotit protikladný charakter tohoto vlivu a zásahů, uplatňovaných v nejrůznějších historických situacích. Musí postihnout proměny, jimiž tento významný buržoazní politik procházel, jejich podstatu a smysl, a rozpoznat, v čem byla jeho omezenost a zaslepenost a v čem naopak byla jeho velikost.

Rozporuplností Churchillovy postavy je poznamenáno nepřeherné množství literatury. Jsou v ní zastoupeny stati, knihy a historické studie, z nichž některé jeho politickou činnost jednostranně kritizují a odsuzují, jiné se přibližují objektivnímu posouzení jednotlivých etap jeho života a další, zejména část těch, které byly vydány záhy po jeho úmrtí v roce 1965, vyznívají v nekritickou glorifikaci.

K rozsáhlým pramenům, umožňujícím poznání Churchillovy osobnosti, patří nepochybně i jeho vlastní literární dílo, obsahující jeho názory na důležitá období britské a světové historie. Sama tato jeho vlastní literární pozůstalost činí více než padesát svazků.

Přes mnohostrannost a rozsáhlost přístupných pramenů zůstávají ovšem, a dlouho ještě zůstanou, některé úseky Chur-

chillovy politické činnosti plně neobjasněny (například jeho návrh na schůzku čtyř velmocí na nejvyšší úrovni z května 1953). Současně bude postupně zveřejňování dosud utajovaných dokumentů umožňovat stále objektivnější pohled. Tak například dokumenty týkající se období kolem Mnichova, které byly počátkem roku 1969 zveřejněny v Londýně, potvrzují nejen oprávněnost Churchillovy zásadní kritiky mnichovské smlouvy a politiky appeasementu, ale i zoufalou vojenskou nepřipravenost, s níž o rok později vstupovala Velká Británie do války, a zdůvodněnost jeho několikaletého volání po vybudování vojenské moci, schopné čelit výzvě nacistického Německa.

Kniha Jaroslava Matějky je první naší původní prací, poskytující československému čtenáři souborný pohled na jednoho z nejvýznamnějších politiků a státníků a umožňující mu pochopit plně úlohu, kterou ve své době sehrál. *Život sira Winstona* je další Matějkovou monografií zabývající se britskou problematikou, na niž se specializoval a kterou studoval i za svého pobytu ve Velké Británii. (V roce 1964 vyšla jeho kniha *Socialisté jeho Veličenstva*, pojednávající o britské labouristické straně.) Jeho nejnovější práce se opírá o rozsáhlé množství dokumentů, faktů a citátů a bohatě je vybavena i její fotografická příloha. S mnohotvárným životem Winstona Churchilla, zvláštěnostmi britského politického systému a s kolořitem času, který tohoto politika formoval, seznamuje autor čtenáře moderní, poutavou formou, zdůrazňující dramatickosti do-

by i osudu jednoho z jejích nejvýraznějších aktérů.

Klíčovými kapitolami rozsáhlé studie Jaroslava Matějky jsou Světová krize (V) a Ministerský předseda a válečná koalice (VI). Rozebírají nejdramatičtější období Churchillovy politické dráhy, v němž se jako politik, příslušníky své vlastní třídy již téměř odepsaný, stává ve svých šedesáti šesti letech a v době, kdy se nejen jeho země, ale celý svět ocitá v nejkritičtějším údobí své historie, vůdcem Velké Británie.

Nic z toho, co předchází roku 1940, v němž se Churchill dostává do čela britské vlády, nenasvědčuje zdánlivě tomu, že tento mezník bude výjimečným bodem jeho životní dráhy. Bilance jeho vojenské a politické kariéry v období mezi válkami by spíše napovídala pravý opak.

Jako první lord admirality byl zodpovědný za neúspěch dardanelské operace v roce 1915, která také vážně otřásla jeho prestiží. Katastrofální se rovněž ukázala jeho intervenční politika proti sovětskému Rusku, založená na naprostém nepochopení vnitřních sil revoluce. Pokračování v intervenci, kterou aktivně prosazoval ještě v době, kdy již s ní nesouhlasil ani ministerský předseda Lloyd George, mělo vážné vnitropolitické důsledky pro britskou vládu i pro Churchillovu pověst u britské veřejnosti. Později ve funkci ministra financí prokázal málo nadání pro řešení komplikovaných finančních otázek dosažením návratu ke zlatému standardu. Ironií osudu se v této otázce střel s vynikajícím národohospodářem J. M. Keynesem, který si byl vědom hospodářských a sociálních důsledků tohoto kroku, avšak musil se vůli kancléře pokladu podřídit. Churchillova finanční politika, která zasáhla životní úroveň nejširších vrstev obyvatelstva, se stala jednou z příčin generální stávky, vyhlášené v roce 1926. Chybné politické hodnocení se projevilo i v oblasti zahraničně politických vztahů, ve vztahu k Indii, v určitém období i k německým mocenským aspiracím v evropské politice a k občanské válce ve Španělsku.

Snad žádný z anglických politiků předválečného období se nedopustil tolika závažných chyb a hrubých omylů. V tomto období nemohl Churchill získat důvěru svého národa a ani plnou důvěru svých politických stran, liberální a konzervativní, a byl vlastně odkázán jen na politickou podporu úzkého kruhu osobních přátel, z nichž většina neměla velkého vlivu a významu. Až do války nebyl tak schopen vytvořit uvnitř konzervativní stra-

ny nebo mimo ni pevnou a vlivnou skupinu, podporující jeho politické cíle.

Avšak ani rekapitulace politické činnosti uznávaného vítězného vůdce z druhé světové války v poválečném období nevykazuje žádné velké úspěchy.

Volby v roce 1945, v nichž byl znovu plně odmítnut, ukázaly, že vděčnost národa, kterou si svými válečnými zásluhami získal, nepostačuje k tomu, aby se jemu i jeho straně dostalo celonárodního pověření. Ani rok 1951, kdy se stává podruhé ministerským předsedou, nemohl již být rokem návratu celonárodního vůdce, ale pouze nástupem představitelů konzervativní strany, která vyhrála ve volbách.

Jako první ze západních politiků vytváří záhy po skončení války teorii „železné opony“ a společně s americkým prezidentem H. Trumanem začíná připravovat novou společnou frontu, zaměřenou na rozbití spojeneckých svazků, vybudovaných za druhé světové války mezi západními velmocemi a Sovětským svazem v boji proti fašismu. V tomto jeho úsilí sehrály značnou úlohu obavy z důsledků pokračující spolupráce Spojených států a Sovětského svazu pro mocenské postavení Velké Británie a její vliv ve světě. Jeho projev ve Fultonu v březnu 1946 se stává signálem k otevřenému zahájení studené války.

O jeho politické předvídatosti v tomto období nesvědčí ani vztah, který zaujal k západní Evropě a v němž se projevilo přecenění perspektivních možností Velké Británie a naopak nedocenení vývojových možností západní části evropského kontinentu. Jako vůdce opozice byl v čele hnutí za sjednocení Evropy v Británii a vystupoval ve prospěch užší spolupráce. Tento smysl měl i jeho projev na curyšské universitě v září 1946. Po svém návratu do úřadu ministerského předsedy v roce 1951 však odmítl přijmout britské členství v Evropském společenství uhlí a oceli, které se stalo první úspěšnou manifestací rozvíjejícího se západoevropského integračního procesu.

Velikost Churchilla jako politické osobnosti nenacházíme tedy ani v období mezi válkami, ani v poválečné éře, kdy navíc se v jeho věku nutně musela projevit vyčerpanost z minulých let. Avšak zcela jasně se Winston Churchill projevuje jako osobnost od omoho okamžiku, kdy jako jeden z mála konzervativních politiků dokázal včas rozpoznat, že hitlerovský fašismus znamená smrtelnou hrozbu i pro britské zájmy, kdy nastupuje na místo mnichovana Neville Chamberlaina a s plným vypětím své energie a využitím všech

svých zkušeností čelí největšímu nebezpečí. V tomto neopakovatelném dějinném zvratu se zároveň poprvé ve své dlouhé politické kariéře ztotožňuje s postojem národa, který mu poskytuje svou plnou důvěru a náklonnost a ochotně přijímá jeho trpký slib „krve, dřiny, slz a potu“. Nedílnou součástí tohoto, v jeho politické dráze vrcholného období je nejen jasné odhodlání pokračovat ve válce i v postavení pro Velkou Británii krajně kritickým, ale i postupné poznávání nutnosti britsko-sovětské spolupráce v boji proti fašistickým mocnostem, která měla zásadní význam pro průběh druhé světové války.

J. T.

Geschichte der Aussenpolitik der DDR.
Abriss. Dietz Verlag, Berlin 1968, 528 str.

„Dějiny zahraniční politiky NDR“ jsou vedle dalších souhrnných prací historiků NDR (k dějinám německého dělnického hnutí, dějinám Německa, hospodářského vývoje NDR atd.) nejnovějším pokusem zpracovat souhrnně i tento úsek vývoje NDR a podat základní hodnocení této problematiky. Autoři, ke kterým patří mj. P. Klein, H. Kröger, K. Seidel, J. Krüger a J. Zelt, sami v předmluvě říkají, že jde o „zhuštěný souhrnný výklad zahraniční politiky prvního socialistického státu na německé půdě“. Kniha je rozdělena do šesti oddílů, z nichž každý má několik kapitol.

Oddíl A se zabývá teoretickými základy a historickými zkušenostmi zahraniční politiky dělnické třídy v Německu, názory K. Marxe a B. Engelse na principy samostatné zahraniční politiky dělnické třídy, zahraničně politickými kroky revolučního dělnického hnutí v období 1900—1933 (postoj k ruské revoluci 1905, vztah k SSSR v době listopadové revoluce v Německu apod.) a bojem KSN proti revanšistické a velmocensko-šovinistické koncepci hitlerovského fašismu a imperialistické válce.

Oddíl B je věnován zahraniční politice dělnické třídy Německa po vítězství anti-hitlerovské koalice a je rozdělen do pěti kapitol: 1. Mezinárodní postavení Německa po rozbití fašismu, 2. Postupimská dohoda, 3. Zahraničně politický program antifašistických demokratických sil, 4. Úsilí antifašistických a demokratických sil o uskutečnění zahraničně politického programu, 5. Vytvoření NDR a její mezinárodní význam.

Oddíl C se zabývá základními otázkami

zahraniční politiky NDR. Zahraniční politika v prvním období (1949—1955), kdy byla určována především celkovým vývojem německé otázky (neúspěšné snahy o sjednocení Německa, remilitarizace NSR a konečně začlenění NSR do NATO), měla podle autorů vytvořit příznivé mezinárodní podmínky pro hospodářské a politické posílení NDR, pro výstavbu socialismu v NDR a pro mírové řešení německé otázky. Základní otázkou pro existenci NDR vůbec bylo přátelství a spolupráce se SSSR a lidové demokratickými zeměmi. Proto NDR hned od začátku usilovala o dobré vztahy k těmto zemím, vyřešila například otázky tak důležité, jako byly hranice na Odře a Nise, snažila se rovněž vyjasnit svůj základní postoj k hlavním světovým problémům a navrhla hned po svém vzniku všem státům navázání diplomatických a dalších vztahů na zásadě rovnoprávnosti. Autoři se zabývají podrobně vývojem německé otázky v tomto období, neúspěchem všech snah o sjednocení a o uzavření mírové smlouvy, postojem Západu a socialistických zemí k řešení německé otázky. Zabývají se 17. červnem jakožto pokusem zvrátit vývoj v NDR, vznikem Hallsteinovy doktríny a významem smlouvy o vztazích mezi SSSR a NDR z roku 1955 pro suverenitu NDR, jakož i dalšími opatřeními SSSR v tomto směru. Důležitým novým momentem v tomto období je podle autorů také jasné konstatování souvislosti německé otázky s otázkou evropské bezpečnosti a v tomto kontextu hodnotí autoři i snahy o vytvoření systému kolektivní bezpečnosti v Evropě, na nichž se NDR aktivně podílela.

V druhé kapitole tohoto oddílu (období 1956—1965) věnují autoři pozornost především XX. sjezdu KSSS a prosazování principu mírové koexistence mezi státy s různým politickým zřízením v zahraniční politice socialistických států. Ukazují na druhé straně i nebezpečí vývoje v NSR (rozhodnutí Spolkového sněmu usilovat o atomové zbraně, tzv. memorandum západoněmeckých generálů atd.), význam návrhu SSSR na mírovou smlouvu s oběma německými státy z 10. 1. 1959, výsledky ženevské konference z téhož roku a návrhy NDR na prosazení principů mírové koexistence mezi oběma německými státy (smlouva o neútočení mezi NDR a NSR, konfederace, Německý mírový plán atd.). Důležitým mezníkem v této etapě je podle autorů zajištění hranic mezi NDR a NSR ze srpna 1961. Toto opatření je označováno za „uskutečnění suverénního práva NDR na kontrolu svých hranic“. Vyvolala je nutnost reagovat na otevřeně

hranice jakožto možnost trvalého nátlaku a provokací ze strany NSR.

Autoři se pak zabývají další etapou vztahů obou německých států, neúspěchem opětovných návrhů na sjednocení i vytvoření konfederace, což vedlo ke změně politiky NDR v této otázce. NDR se v tomto období soustředila na prosazování užších problémů a návrhů. Mezi ně patří například návrhy na smlouvu, v níž by se oba německé státy zdaly snah získat atomové zbraně, a dohoda o propustkách ze 17. 12. 1963. Za další důležitý mezník v této etapě považují autoři smlouvu o přátelství a spolupráci mezi SSSR a NDR z 12. 6. 1964, která podle nich znamenala další fázi dosažené suverenity NDR a která vyřešila i některé otázky patřící již do komplexu otázek mírové smlouvy. Třetí kapitola se pak zabývá podrobně návrhy NDR a ostatních socialistických států na vytvoření systému kolektivní bezpečnosti, všeobecné a úplné odzbrojení a uvolnění napětí v letech 1956—1965.

Oddíl C se zabývá postavením NDR ve světovém socialistickém systému a vztahy NDR se socialistickými zeměmi. NDR se od samého začátku řídila poznáním, že báží a hlavní silou socialistického tábora je SSSR a že může budovat socialismus jen na základě úzké hospodářské a politické spolupráce se socialistickými zeměmi. Nejdůležitějšími faktory pro dosažení suverenity NDR v období 1949—1955 bylo podepsání smlouvy o vztazích mezi SSSR a NDR z 20. 9. 1955 a členství NDR ve Varšavské smlouvě.

Etapa 1956—1961 je charakterizována jako všestranný rozvoj spolupráce mezi NDR a socialistickými zeměmi (koordinace plánů na období 1956—1960, opatření ke specializaci a kooperaci výroby v rámci RVHP atd.) a na druhé straně i obtížemi v celém socialistickém táboře, které byly vyvolány diskusí v komunistickém a dělnickém hnutí po XX. sjezdu KSSS a nutností přejít k novým formám spolupráce a řízení v jednotlivých socialistických zemích. Nejdůležitějším výsledkem této etapy je pak podle autorů rozvoj spolupráce v rámci RVHP a prohlášení SSSR o zásadách vývoje a dalšího upevňování přátelství a spolupráce mezi socialistickými zeměmi.

Období 1962—1965 znamená podle autorů novou etapu i ve vývoji světové socialistické soustavy. Autoři se zabývají XXII. sjezdem KSSS a jeho výsledky pro zahraniční politiku socialistických států. Nutnost nového typu dělní práce a vědeckotechnické revoluce zpomalily podle autorů vývoj v socialistických státech v období

1961—1963. Bylo nutno zdokonalit plánování a řízení hospodářství v socialistických státech a spolupráci v rámci RVHP. Těmto úkolům byla v těchto letech v NDR věnována veškerá pozornost. NDR byla kromě toho nucena řešit další otázky vyplývající z vývoje vztahů k NSR.

Oddíl E se zabývá vývojem politických, kulturních a hospodářských vztahů NDR k zemím Asie, Afriky a Latinské Ameriky. Autoři vysvětlují nejprve principy zahraniční politiky NDR vůči těmto zemím (podpora národně osvobozenického hnutí, podpora politiky neangažovanosti, podpora při upevňování politické a hospodářské samostatnosti těchto zemí a navazování vztahů na zásadě rovnoprávnosti). Pak se zabývají důsledky Hallsteinovy doktríny pro vztahy s těmito zeměmi a podávají přehled jednotlivých forem vztahů a spolupráce s těmito zeměmi. Nejprve to byly dlouhodobé obchodní smlouvy a obchodní zastoupení v Indii, SAR, Barmě, Libanonu, Sýrii, Indonésii a Iráku (po roce 1953). Po vzniku nezávislých afrických států v letech 1957—1960 navazuje NDR hospodářské vztahy především s Guineou a Ghanou, později se Zanzibarem a s některými dalšími asijskými zeměmi, jako s Cejlonem a Kambodžou. Obchodní dohody a obchodní zastoupení má NDR i v některých latinskoamerických zemích, jako jsou Argentina, Brazílie, Kolumbie, Uruguay, Chile, Ecuador a Mexiko. Uvádějí rovněž charakter vědeckotechnické spolupráce NDR s rozvojovými zeměmi, druhy a formy této spolupráce (licence, projektové práce, druhy vyměňovaných výrobků, druhy budovaných projektů atp.). Nakonec se zabývají prospěšností kulturních vztahů NDR s těmito zeměmi.

Oddíl F se zabývá vývojem vztahů NDR s kapitalistickými zeměmi Evropy a s mezinárodními organizacemi. Autoři konstatují, že se NDR od samého začátku snaží o navazování vztahů s těmito zeměmi na zásadě mírové koexistence a rovnoprávnosti, ale od začátku toto úsilí probíhá v tvrdém boji se západoněmeckým imperialismem a naráží na uplatňování Hallsteinovy doktríny. NSR vyvíjí v tomto směru nátlak na kapitalistické země, což jí umožňuje členství v NATO, ZEU, EHS a dalších organizacích západních kapitalistických států (jako typický příklad autoři uvádějí činnost tzv. spojenecké cestovní kanceláře). Po celou dobu své existence musí NDR čelit snahám o úplnou zahraničně politickou izolaci NDR. Autoři se dále zabývají charakterem vztahů k jednotlivým kapitalistickým zemím (obchodní mise, zastoupení Komory pro zahraniční

obchod atd.) a specifickou stránkou vztahů NDR ke státům severní Evropy — především k Finsku. Intenzivní snahu o dobré vztahy k těmto státům vysvětlují autoři nutností bojovat proti úmyslům NATO vybudovat zde severní křídlo NATO proti socialistickým zemím.

Pokud jde o OSN a mezinárodní organizace, vysvětlují počáteční nezáměr NDR na členství v OSN úsilím dosáhnout nejprve sjednocení Německa a uzavření mírové smlouvy. Pozdější snahy o členství v mezinárodních organizacích a posléze i žádost o přijetí do OSN z roku 1966 narážejí na odpor NSR a jejích spojenců. Závěrem autoři konstatují, že členství obou německých států v OSN by prospělo nejen normalizaci vztahů mezi všemi zeměmi, ale i normalizaci mezi oběma německými státy.

M. ŠTĚPÁNOVÁ

G. I. Morozov i dr., *Specializirovannyye učreždenija OSN v sovremennom mire*, Nauka, Moskva 1967, 399 str.

Jedním z projevů procesu rozvoje a vytváření nových forem mezinárodních vztahů je vznik velkého počtu mezinárodních organizací různého druhu, čehož jsme svědky zejména v letech po druhé světové válce. V současné době existuje již více než 2.000 různých mezinárodních organizací. Mezi nimi zaujímají významné postavení mezivládní mezinárodní odborné organizace, tzv. specializované agencie OSN, které uskutečňují mezinárodní spolupráci v určitých specializovaných oblastech: ekonomické, sociální, kulturní a výchovné, ochrany zdraví atd.; těmto agencím je věnována uvedená práce.

V poválečných letech bylo v SSSR vydáno o problematice těchto mezinárodních organizací několik prací, napsaných převážně jednotlivými autory — historiky, ekonomy a právníky, kteří vysvětlovali jejich strukturu, poslání a činnost. Recenzovaná práce je dílem početného kolektivu autorů a představuje v sovětské literatuře první pokus o komplexní přístup k vědecké analýze hlavních problémů činnosti specializovaných agencí OSN.¹⁾

Na základě bohatého faktografického

materiálu podávají autoři analýzu jak obecných otázek spojených s činností těchto organizací, tak analýzu základních ekonomických, sociálních a právních problémů, které jsou organizace povinny řešit.

Práce je rozdělena do 14 hlav: SSSR a ostatní socialistické země ve specializovaných agencích OSN (I); Imperialistické státy a specializované agencie OSN (II); UNESCO a problémy mezinárodní spolupráce v oblasti výchovy, vědy a kultury (III); Mezinárodní organizace práce v současné etapě (IV); Mezinárodní organizace práce, UNESCO a problémy výchovy národních kádrů v rozvojových zemích (V); O úloze Mezinárodní organizace práce v rozvojových zemích (VI); Některé mezinárodní problémy ochrany zdraví a činnost Mezinárodní zdravotnické organizace (VII); Specializované agencie OSN v oblasti ekonomické a státní monopolní kapitalismus (VIII); Specializované agencie OSN v oblasti finanční a rozvojové země (IX); Problémy platebních bilancí a činnost Mezinárodního měnového fondu (X); Základní problémy činnosti Mezinárodní organizace pro výživu — FAO (XI); Problémy činnosti Mezinárodní agentury pro atomovou energii — MAAE (XII); Mezinárodní spolupráce v oblasti dopravy a spojů (XIII); Základní problémy činnosti světové meteorologické organizace (XIV).

Praktická činnost specializovaných agencí vyvolává řadu závažných teoretických otázek, spojených s úlohou a místem těchto agencí v současných mezinárodních vztazích. Prudký rozvoj hospodářství, techniky, dopravy a civilizace vůbec vyžaduje sám rozšíření, prohloubení i nové formy mezinárodní spolupráce; tato spolupráce je nepochybně k prospěchu všech zúčastněných států, ovšem za předpokladu, že mezinárodní instituce respektují ve svých statutech i ve své praktické činnosti zásady rovnosti států, nevměšování a suverenity. To se projevilo zřetelně v úspěšné činnosti řady mezinárodních orgánů a organizací; jsme však také svědky jevu, že některé mezinárodní organizace v mnohých případech fungují tak, aby hlavní imperialistické mocnosti mohly jejich prostřednictvím vykonávat rozhodující vliv na mezinárodní otázky, které slouží jejich zájmům.

Pod tímto zorným úhlem analyzují autoři jednotlivých kapitol činnost specializovaných agencí OSN a kriticky hodnotí jejich činnost konfrontací přijatých statůt s výsledky praktické činnosti; vysvětlují také různé postoj stáť socialistické soustavy, zejména Sovětského svazu,

¹⁾ V čs. literatuře toto téma zpracoval Miroslav Potočný pod názvem *Mezinárodní odborné organizace OSN*, Nakladatelství politické literatury, Praha 1964, 319 str.

k jednotlivým mezinárodním organizacím: zatímco v jedněch se aktivně účastní činnosti, u jiných se vůbec nestaly členy, nebo z nich vystoupily, což autoři zdůvodňují tím, že prý se ukázal jejich imperialistický charakter (například Mezinárodní měnový fond a Mezinárodní banka).

V některých případech dokazují autoři, že některé specializované agencie jsou dokonce i po formální stránce založeny na principech neslučitelných s principy normální mezinárodní spolupráce podle Charty OSN.

RUDOLF REICHEL

Peter Archer and Lord Reay, *Freedom at Stake*, The Bodley Head Ltd., London 1967, 111 str.

„Za každého politického systému může být člověk pohlcen neosobní správní mašinerií a jestliže se mu nedostane účinné pomoci bližních, následky mohou být tragické.“ Toto je teze knihy, v níž se autoři, oba členové britského parlamentu, jeden advokát, druhý filosof, zabývají otázkou svobody občana a lidských práv v teorii i praxi. Podle jejich názoru i velmi pečlivě navržené zákony, přijaté volným parlamentem a vykonávané svédomitými pracovníky, se docela dobře mohou stát účinnými nástroji tyranie, jsou-li v podstatě tyranskými zákony, a takovými jsou, jestliže diskriminují určitou skupinu lidí na irelevantním základě. Bezpochyby je třeba určitá diskriminace mentálně neschopných, mladistvých a protispolečenských živlů. Ale diskriminace například na základě rasové příslušnosti, jazyka či kultury je často začátek procesu vedoucího k policejnímu státu. Svoboda je nedělitelná a začít ji někomu brát může znamenat, že za čas může být odňata všem. Jakmile se s člověkem nakládá jako s něčím méněcenným, demokracie je v nebezpečí, neboť jeden utlačující zákon bude časem vyžadovat doplnění dalšími. A každé takové nové opatření připojí další výraz do slovníku „útlak“.

Ve stručném nástinu historického vývoje vybraných států — Velké Británie, Spojených států, Sovětského svazu, Ghany, Jihoafrické republiky a Portugalska — je kladen důraz na vývoj práva a soudnictví, v němž se odráží specifikum každé země. V další části knihy jsou pak analyzovány případy, jež se udály v těchto zemích během posledních 10 let

a v nichž byla porušena lidská práva.

Velká Británie se například dopustila nesprávného postupu při likvidaci tisícového hnutí Mau-Mau v Keni tím, že dlouhá léta držela ve vězení podezřelé osoby bez náležitého vyšetřování. Tyto osoby neměly možnost obhajoby a mnohdy byly skutečně nevinné. Spojené státy se prohršely proti právu nelidskou mašinerií maccarthysmu — v knize je demonstrována na zničené existenci nevinně nařčeného člověka. Sovětskému svazu je vyčítán jeho postoj k nekonformním spisovatelům, zde analýza případu V. Tarzise, v Portugalsku vztah státu ke studentům, v Ghaně osobní režim K. Nkrumaha, v Jihoafrické republice opět nezákonné věznění a zacházení s vězni.

Na těchto případech autoři demonstrují životní nutnost ochrany lidských práv a odhalování jejich zneužívání chtějí přispět k brzké nápravě. Jak složitá je tato otázka a jak těžko se uskutečňuje, nám dokazuje Všeobecná deklarace lidských práv, která se sice stala opěvovaným historicky významným dokumentem, ale trvalo 18 let, než byla převedena do dvou paktů — Paktu o politických a občanských právech a Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech — které na rozdíl od Deklarace jsou určitou právní normou. Další čas si vyžádalo vypracování Opčního protokolu, jehož přijetím stát souhlasí s tím, aby jeho občan jako jednotlivec se mohl obrátit se stížností k mezinárodní instituci. Nebyla by nezajímavá statistika, kolik států a v jakém pořadí oba pakty i Opční protokol nejen podepsalo, ale též ratifikovalo; oba pakty vstoupí totiž v platnost, až budou podepsány 35 účastníkem a stanou se závaznými tři měsíce po uložení 10. ratifikační listiny. Oba pakty dosud podepsalo, ale neratifikovalo 25 států. Opční protokol pouze 10 států. Například Velká Británie, mateřská země obou autorů, se k přijetí Opčního protokolu vyjádřila odmítavě, neboť možnost odvolání se jednotlivého občana k mezinárodní instituci by de facto vystavila britské právo revizi a to Velká Británie nepovažuje za vhodné.

Tyto příklady nevybrali autoři proto, aby příslušné státy očerňovali, tím se podle jejich slov nevrátí ani životy mrtvým ani promarněná léta žijícím. Účelem bylo ukázat, jak první akt zákonného útlaku napomáhá k tomu, aby se veřejnost smířila se ztrátou svobody, a jak první přijetí tohoto aktu veřejností vede k zákonnému ustavení tyranie.